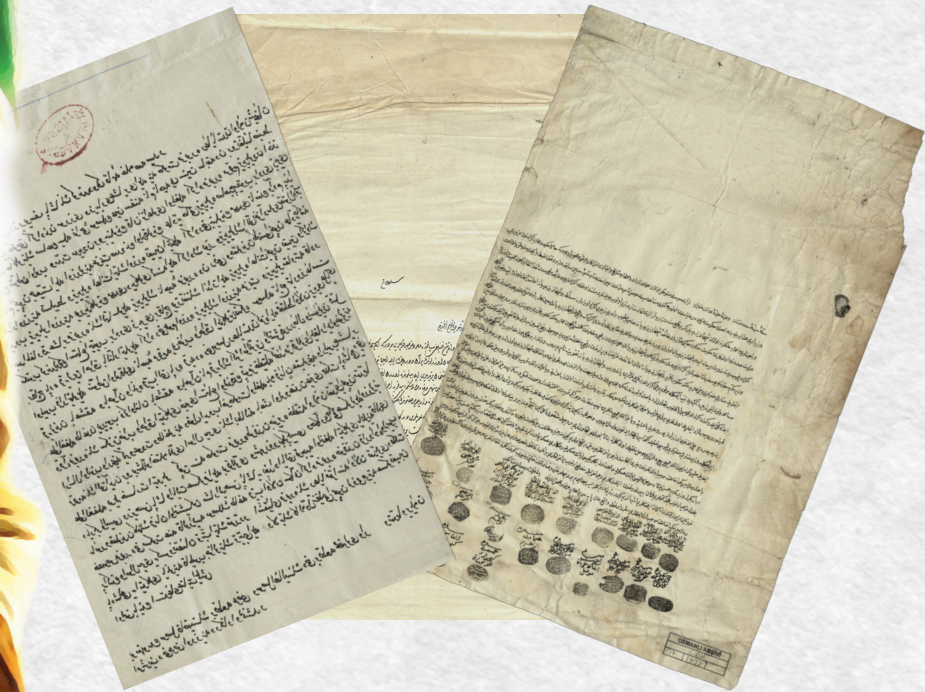

بزاقين (مه هديي سخته) ل به هدينان خواندنهك د بهلگه نامه يين عوسمانيدا

”د ټايين و ميسولوجيا گه لهك ملله تاندا، باوهري ب هه بوونا (رژگار كهر) يان (قورتالكهر) ي دهيتته ديتن و مه بهست ژي ټه وه كو ل داوييا دونيايي كه سهك پيدا دبیت كو مروقايه تيبی ب گشتی، يان دوو كه فتیبين ټايينه كي ب تايبه تي، ژ زولم و سته مي رژگار دكهت و جفاكي بهر ب دادپهروهري و يه كسانيبی دبهت. ټيك ژ ټه قان كه سايه تيبين قورتالكهر (مه هدييه)“

مههدى ناڤى ئەوى يى دروست محمەد كورئ
 حەسەن عەسكەرى ئىمامى دوووزدئ يى شىعەيانە، ل
 سالا ۲۵۵مىش/ ۸۶۹ز ل باژيرئ سامراء ل ناڤەراستا عىراقى
 ژدايك بوويه و ل سالا ۳۲۸مىش / ۹۴۰-۹۴۱ز بەرزەبوويه،
 د باوهرىيا مەزەهەبى شىعەيىن دوووزدە ئىمامىدا، ئەو
 ھەتا نوکە زىندييه و دئ ل داوييا دونيايى دووبارە
 ڤە گەريت^(۱).

و ژبەرکو ئەڤى ھزرئ پھىن خوە د کوورتيا
 بيروباوهرىن جقايدا داھىلايه، لەورا ب درېژاھيا ديروكى
 گەلەك بزاقين (مەھديياتى) يان (مەھدى پەرورەرى)
 دەرکەفتينە و تيدا کەسەكى يان گروپەكى بانگەشەيا
 مەھديوون يان نزيکبوونا دەرکەفتنا مەھدى کرينە،
 و پترىا ئەوان ئەڤ بانگەشەيه ژبو مەرەمىن سياسى
 يان ئابوورى ئەنجامدائينە و شياينە ژمارەيەکا مەزن ژ
 دووکەفتيان ل دورين خوە کۆم بکەن کو ژبو گەھشتنا
 ئەوان مەرەمان بکار بهينن، و ل گەل بەرفرەھبوونا
 ئەقان بزاقان و زۆربوونا ھژمارا مەھديان؛ زاراقەکن نوو
 ب ناڤى (مەھدييى درەوين) يان (مەھدييى ساختە)
 پەيدابوو. ئەڤ بزاقە پشتى ئەمانا خيلافەتا عەبباسى
 ۱۲۵۸ز خورت بوون و ل سەردەمى عوسمانى گەرموگورپيا
 ئەوان زىدەتر بوو.

بزاقين مەھديياتى يان مەھدى پەرورەرى ئەو بزاقين
 سياسى- ئايينينە ئەويىن گاربيى بو بابەتئ ئىمام مەھدييى
 دکن، يان کەسئ گاريکەر بانگەشەيا ھندئ دکەت کو ئەو
 ب ئەسلى خوە دگەھيتە ئىمام مەھدى، يان گروپەک
 بانگەشەيى دکن کو رېبەر و مورشدئ ئەوان مەھدييه.

ل کوردستانئ ژى، وەكى جھين دى ل جيهانا
 ئيسلامى، ھندەك بزاق دەرکەفتن کو خودانين ئەوان
 بانگەشەيا مەھديوونئ يان پرخوہشکرن بو ھاتنا
 مەھدى دکن، و دڤەرا بەھدينان ژى ل دووماھييين
 سەدەيى ھەڤدئ و دەستپيکين سەدەيى ھەژدەيى دوو
 بزاق پەيدا بوون کو سەرکردەيىن ئەوان بانگەشەيا
 مەھديوونئ کر و کاریگەرييەکا مەزن ل ژيانا ئايينى و
 سياسى ل ئەڤى ميرگەھئ کرن، و دڤەرا داسن [ئەو
 دڤەرا دکەڤيتە د ناڤبەرا باژيرين دھوک و مووسلدا] قادا
 سەرەکيا ئەقان مەھدييىن ساختەکار بوو.

ئیکەمین ھەولا بانگەشەکرن بو مەھديياتيى ل
 سەرەدمئ واليىن مووسل عەلى باشا ۱۰۷۶مىش/ ۱۶۶۶ز
 پرودا، زانايى مەزن محمەد كورئ پەسوولئ بەرزەنجى
 ئەوئ ل ۱۱۰۳مىش/ ۱۶۹۱ز مری بەحسئ ئەڤى پرودانئ
 کرييه و دبېژيت: «**ھەيامەکا کيم بەرى ئەز دەست ب
 نقيسينا ئەڤى پەرتووکى بکەم، ل چيايىن ئاکرئ و
 ئاميدىيى زەلامەک د ناڤ کورداندا پەيدا بوو، ناڤى
 ئەوى عەبدوللاھ بوو و ئەوى دگۆت ئەز شەريفەکن
 حوسەينيمە، و ئەوى کورەکن سنيلە يى ۱۲ سال يان
 کيمتر يان پتر ھەبوو کو ناڤى ئەوى محمەد بوو،
 و ئەوى ناسناقئ ئەوى کربوو مەھدى، و دگۆت کو ئەڤ
 کورە مەھدييى مونتهظرە ئەوئ ھەمى خەلک چاقەرئ
 دکن، ڤيچا گەلەک ژ عەشيرهتان ل دور ئەوى کۆمبوون
 و دەستئ خوە دانا سەر چەند کەلھيان»^(۲).**

” بزاقا «مەھدييى كورد» بو چەندين سالان ڤەكيشايە و شياوو ھندەك كەلايان ژ دەستئ ميرين بەھدينان بينيتهدەر“

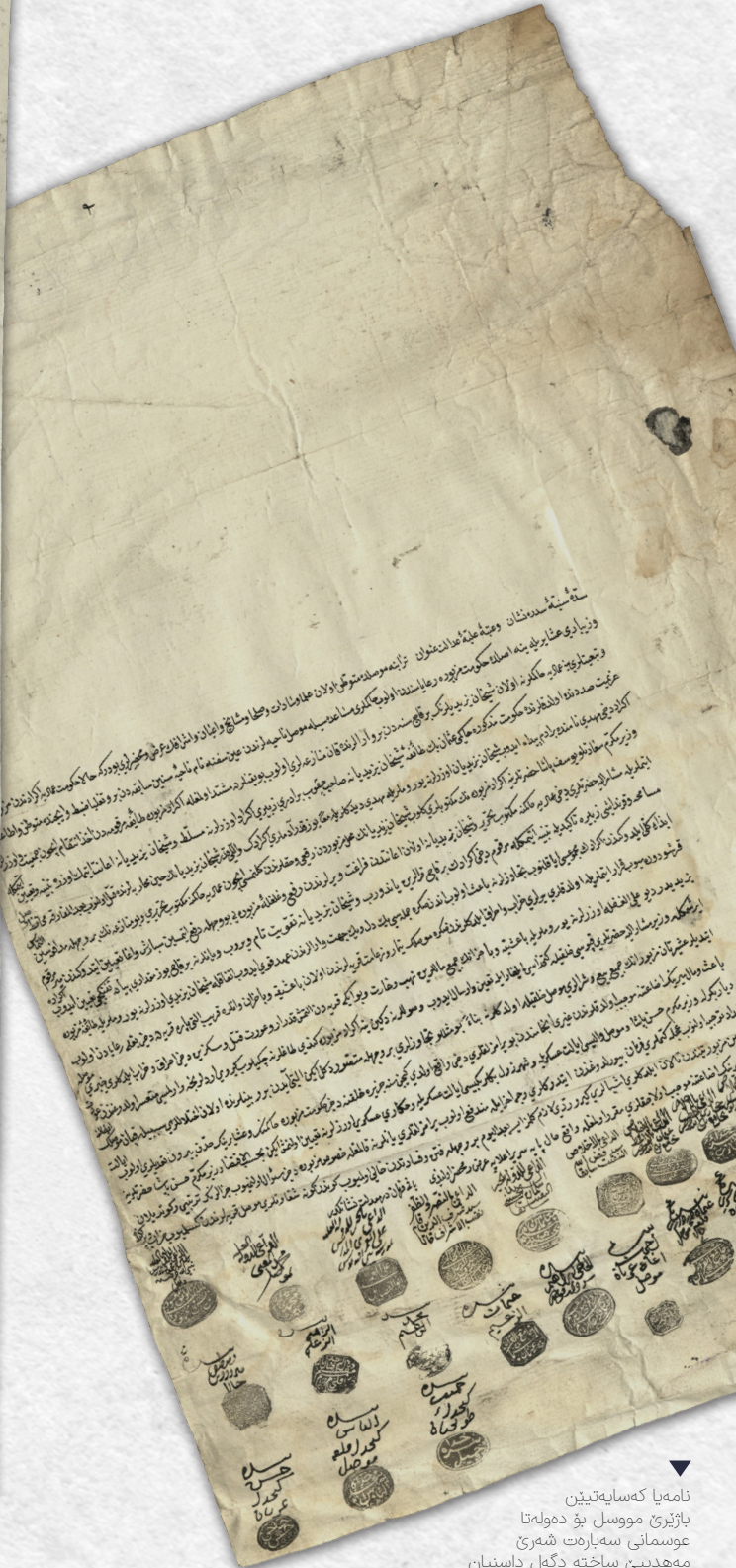
سولتانی تهكويههك بو ئهوى تهرخان كر كو تيدا دست ب ئيرشادا خهلكى بكهت، و ئهوژى ل ۲ ذيلحجه ۱۰۸۶م/ش ۱۶ شوباتا ۱۶۷۶از، ئانكو پشتى دوو مههان ژ مرنا كورئ خوه، چوو بهر دلوقانييا خودئ^(۵).

ژيڊههكئ دى كو هندهكئ ب بهرفههه بهحسى ئهقئ مژائى كرى سيلاحدار محهمد پاشايئ فندهقداره، ئهو دبيژيت كو مههدييئ درهوين كوركهك بوو ب ناقئ محهمد و بابئ ئهوى سهييد شيخ عهبدوللاه ئيك ژ زاناييئ كورد ييئ بهرنياس بوو و شايئ ئيك ژ تهريقهتايئ سووفى بوو، ئهوى گوت كو كورئ ئهوى مههدييئ چافهريكييه، ئهقه ل سهردهمئ والى عهلى پاشاي بوو^(۶). و ژ گوتنا بهرهنجى و فندهقلى ديار دبیت كو بزاقا «مههدييئ كورد» بو چهندين سالان قهكيشايه و شيابوو هندهك كهلايان ژ دهستئ ميرين بههدينان بينيته ده.

ههروهسا هندهك ژيڊهريئ دى ديار دكهن كو مههدى خهلكئ گوندئ كهقرهسوور بوو و ئهقه ئيك ژ گونديئ سهر ب باژيرئ ئاكريقه بوو^(۷).

ههچهوا بيت، هيژين ههقپشك ژ بههدينان و ويلايهتا مووسل شيان بزاقا مههدييئ كورد ژناقبهه، و سهييد عهبدوللاه و كورئ ئهوى محهمد هاتنه دهستهسهركرن و بو دياربهكري هاتنه قهگهاستن، پاشى بريار دهركهفت كو ئهوى بو ستانبولئ بهينه هنارتن. فندهقلى دببيژيت كو سهييد محهمد و كورئ ئهوى چوونه ديدارا سولتاني، و بابئ ديار كر كو كورئ ئهوى مههدى نينه و ئهوى چ بانگهشهيئ ب ئهقى رهنگى نهكرينه! ژ لايئ خوهقه سولتان ب بهرسقايئ ئهوى ييئ «بهرناقل و ژههژئ» داخبار بوو، ههروهسا ئهوى «عهقلمهئدى د ئهوى كورئ بچووكدا ديت»،

لهورا فهريماندا كو ئهوى بگههينيته ريژا زيڤهقانيئ قهسريئ. سهييد محهمد ب نهخوهشييا تاعوونئ ئهوا ل ۱۰۸۶م/ش ۱۶۷۵از ل ستانبولئ بهلاق بووى مر، سهبارت بابئ ئهوى سهييد عهبدوللاهى،

نامهيا كهسايهتئين باژيرج مووسل بو دهولهتا عوسمانى سهبارت شهري مههدييئ ساخته دكهل داسنيان

سہارہت مہدیئ دوویئ ٹہوی ل بہہدینان
دہرکہفتی؛ چیروکا ٹہوی ل سالا ۱۱۷ امش/۱۷۰۰ از دہستپیگر،
و ہتا نوکہ چ پیزانین ل دور ناف و مالبات و پالدرین
بزاقا ٹہوی ناہینہ زانین، لی دہرکہفتنا ٹہوی ہہقدہم
بو ل گہل روودانا پیکدادانان د ناقہرا داسنیئ شیخان
و ہہردوو عہشیرہتین مزووری و زیباری دا (۳)

ل ٹہقی دہمی و ہلاتی داسن ببوو جہی شہر و
ٹالوزیبان د ناقہرا ٹیزدیبن داسنی ل میرگہا شیخان
و ہہردوو عہشیرہتین مزووری و زیباری، و ٹہف روودانہ
گہرمتہر بوو دہمی میرگہہ و سہنجہقین دوروبہر
دہستیوہردان تیدا کرین، نہخاسمہ میرگہہا بہہدینان
ٹہوا پیشکہکا دریز ژ دیروکا خوہ بو ہہفکیئی ل گہل
عہشیرہتین مزووری و زیباری بوورانہدی، و ٹہگرہی ٹہقی
روودانی ٹہو بوو، دہمی ہندہک ژ میرین بہہدینان
پشتہقانییا ہہردوو عہشیرہتان کری کو گوندی (عین
سفتی) کونترول بکن. د راپوورتہکیدل ل ۱۱ نیسانا ۱۷۰۶ ژ
والیبی مووسل پاشا بو سولتانی ہندہک روناہی
ل سہر ٹہقی روودانی ہاتیبہ بہردان، والی د راپوورتا خوہدا
بہحسب ناکوکیبن کہفن د ناقہرا ہہردوو عہشیرہتین
مزووری و زیباری و «پہعیہتین ٹیزدی بین حکومہتا
ٹامیدیئ» دا دکہت و دبیت کو بہری چہند سالان
ہہردوو عہشیرہتان ب پشتہقانییا میرین ٹامیدیئ-
دہستی خوہ دانایہ سہر گوندی عین سفتی و تیدا
ٹانجی بووینہ، و ہہر ژ ٹہوی رژی و ہرہ پیکدادانیئ
خوبناوی د ناقہرا ٹہواندا نہراوہستیاینہ.

”بزاقین مہدیاتی یان مہدی پەرہری
ٹہو بزاقین سیاسی- ٹاینینہ ٹہوین گازیئ
بو بابہتی ٹیمام مہدیئ دکہن، یان
کہسئ گازیکہر بانگہشہیا ہندی دکہت
کو ٹہو ب ٹہسلی خوہ دگہہیتہ ٹیمام
مہدی، یان گروپہک بانگہشہیئ دکہن
کو ریہر و مورشدی ٹہوان مہدیہ“

(1117)

موسل والیبی وزیر یوسف پاشا نیک کونہدوکی قامہ خلاصہ سدر
حالا عادیہ حکومتی آکرادن موزری وزیر یاری عشاری الہ نہ حکومت مزورہ رعایا اسدن اولان شیخان
زیریلری حاکم نیک مساعہ سیلہ نواحی موصلہ عین سفنہ نام ناحیہ فی سنین سابقہ دن بروقیلیا ضبط
واجبہ متوطن اولوب و مدت مدیدین بوینلرین قان نزاعلی اولغہ آکر مزورہ مرقوم زیریلرون اخذ
انتقام ایچون جمعیت الہ اوزورونہ عزمیت صدر نہ اولدولرین عادیہ حاکمی زیریلرہ صاحب چقبوب برادری زیری
آکراد اوزورونہ تسلیم و زیریلرہ اعانت ایٹک اوزورہ تعیین ایٹکله آکرادخی بنیلرین مہدی ناسنہ برادرم پید
ایدوب زیریلرہ اوزورونہ یوریلرین مہدی دیکلری کشہ الہ آکرادک یوز وزیریلرک الی نغولاری قبول اولر
بعد الحافرقہ عشار مزورہ نیک التماسلرہ زیریلرک ناحیہ مزورہ دن رفی و حکمرین کلمسی ایچون عادیہ چاکہ
مکتوب کونہدولرک استماع ایچوب برادری زیری برقاچ اوزورہ تعیین ایٹکله آکرادخی بنیلرین اعانت ایچون تعیین آکرادک
برقاچ پارہ زیریلرین اعراق بالناز اتیلرہ آکرادخی عموم اوزورہ زیریلرک اوزورونہ عزیمت وزیریلر متاوتہ قادر
اولوب فرڈ اتیلرہ متوطن اولدولری ناحیہ مرقومہ فی خرب و حلق الیکلر نضاکہ موصلہ تابع تاروز عامت
قریلرین باعشقہ و باحران و المہ قریب الی پارہ قرہ دہ دخی موصل رعایا اسدن کرہ الہ مخط اولان زیری عالی
علی الغفلہ طاعن دویوب ذکر اولان باعشقہ و باحران نام قریلرک اکثر اولرین التمسق قوررجال و نسولون قبل
قرہ مزورہ نیک سکرین خرب و حلق ایٹکلری خبری استماع اولدولر قورخلفلہ کتخامز قورلری ایغار ایلا و خورونہ
ارسال اولوب و رنجہ کور عودت و طاعن نہ دخول ایدوب آخر حکومت اولغہ بلہ زمان عقیلر نہ و الیبر عشار
قرمہ نیک الی آدن یوروشلا و اختلا لری اموال میری نیک بطالانہ باعث اولر و عتدن عتری مملکت پادشاهی دخی
علی الغفلہ فریہ خسارت ایٹدولر کین سنہ حکومت مزورہ طرفدن جزیرہ خلفتہ اولان نغری ایچون متدرا
دایرک والیبی وزیر حسن پاشا و انایت عسکر فرایلہ بوقلوی و شہر زور بکلیسی و حکماری حاکمی عسکر لہ و زورونہ
ماخور و قتلرین کلنک زمان اولمشکن مشارالہ حسن پاشا یہ بعد االماقی قوجیہ اولغہ ایٹکلری بالانہ عالی
خصوص مزورہ دخی مسکوت عنہ قالدورسہ موصلک طاعنہ قریب اولان سکا آکراد مزورہ خوفدن قرار دادہ اولوب
برآدن و اموال میری بکسر و نقصان ترتیب ایٹک موزورہ استعنای مزورہ نیک رعایا فراسنہ اولان تصاری و مملکت
پادشاهی یہ ایٹکلری بالونہ قالموب جزالونیک ترتیبی الہ و لایٹک کالہ اول تنظیم ایچون لزومی مرتبہ عسکر تعیین
اولنی باینہ استعنای عنایت الیش

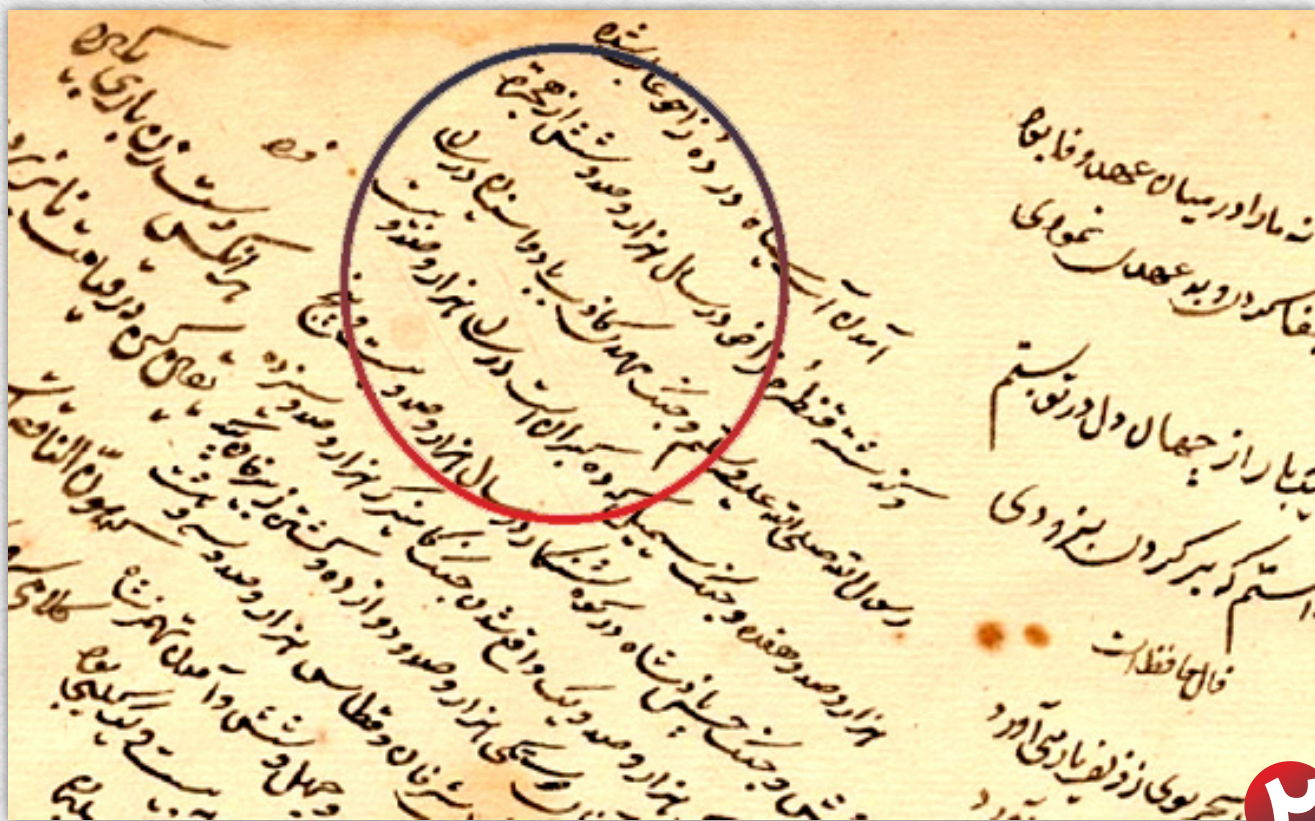
و تہما ویریلون
بو تہمومک موصل قاضیستک برقعہ عرضی و موصل اھالیستک دخی برقعہ مضرلری وار
امرتین دخی عرض اوزورونہ درگزار اولمشدر

OSMANLI ARŞIVI
18 014
17 1569

ل دووماهییی ئی زدی شیان گوندئ عین سفنی فهگه پینه ژیر رکیفا خوه، و دهمی مزووری و زیاریان خوه ژبو تولفه کرنی ئاماده دکرن؛ میرئ به هدینان برایی خوه زوبهیر بهگ هنارته پشته فانییا ئیزدیان، ژ لایح خوهقه ئاغاییین ههردوو عهشیرهتان داخواز ژ میرئ به هدینان کر کو ئیزدیان ژ عین سفنی ده ربیخیت و ئهوان «ب ئهدهب بئیخیت»، لی میری چ گرنگی ب داخوازیئا ئهوان نهدا و برایی خوه ب سهروکاتییا سهدان تفه نکچییا ب بو هاریکارییا ئیزدیان هنارت و ئهوی ژی چه ند گوندین سهر ب عهشیرهتین زیاری و مزووریا نقه سوتن^(۸).

د ئهقی سهروبه ریدا که سهک ل ناق کوردان پهیدا بوو کو خوه ب (مههدی) دا نیاسین و هژمارهکا مهزن ژ خه لکی ل دویف که فتن، و لایه نگرین ئهوی ل گهل چه کدارین عهشیرهتین مزووری و زیاری بهرهف وهلاتی داسنیان هاژوتن و ئیزدیان نهشیان خوه

ل یه سینگ ئهوان بگرن، لهورا دهست ژ ده فهرین خوه بهردان و پاشقه زفرین، ههردوو عهشیرهتان «گوندئ عین سفنی سوتن و ویران کرن، پاشی چوونه سهر گوندین به حزان و باشیکی ئهوین دکه فتنه د چوارچوو قهیی زعامهت و تیمارین سه نهجهقا مووسلدا و سوتن، ههروه سا هیرش برنه سهر شهش گوندین دی کو خه لکی ئهوان تیکه لهک بوون ژ موسلمان و مهسیحی و ئیزدیان و تالان کرن و ۶۰ ژن و میرین ئیزدیان ل به حزان و باشیکی کوشتن و ئهوه ده فهره تالان کرن، و دهمی ئهف ده نگوباسه گه هشتیه مووسلی هندهک هیز ژ بو دووچوونا ئهوان هاتنه هنارتن، لی کورد فهگه ریا بوونه چیا یین خوه، و چونکه میرگه ها به هدینان حکوومه ته^(۸)، لهورا هیزین مووسلی نهشیان بچنه د ناق خاكا ئه ویدا^(۹).

شهرئ مههدیی
ساخته دگهل
داسنیان د
دهستخه ته کیدا

د نامه‌یه‌کا دیدا ژ والیبی مووسل بو « والیبی بهرئ یئ دیاربه‌کری» به‌حسئ هیرشا عه‌شیره‌تین کوردان ب سه‌روکاتییا (مه‌هدی) بو سه‌ر ئیزدیان کر، و تیدا داکوکی ل سه‌ر سزادانا هه‌ردوو عه‌شیره‌تان نه‌خاسمه‌ه‌سه‌ن ئاغایی زبیری و به‌شیر، شه‌ریف، میر عومه‌ر و قه‌بلان ژ مزووریان و قه‌گه‌راندنا مالی تالانکری و دانا خوینا کوشتیان کر، هه‌روه‌سا ئامازه‌دا کو فه‌رمانین سولتانی ژ بو والیبین دیاربه‌کر، مووسل، شه‌هره‌زور و موته‌سه‌رفئ کویسه‌نجه‌ق عه‌لی پاشا ده‌رچووینه‌کو زه‌لام و سووار و چه‌ک و تفاقئ ئاماده‌بکن، ژ به‌ر کو عه‌شیره‌تین مزووری و زبیری زور مه‌زن و د ویلایه‌تا مووسلدا هه‌سپ و ده‌وارین پیدقی ژ بو هه‌لگرتنا توپ و باروود و پیدقیین دی نین، له‌ورا پیویسته‌ژ دیاربه‌کری به‌ینه‌به‌ره‌فکرن.

ژ لایه‌کئ دیشه؛ هه‌ر د ئه‌فئ نامه‌ییدا والی پیشنیاره‌کا دی کربوو کو بارئ قه‌مراندنا ئه‌فئ «یاخیبوونی» سق دکه‌ت و خه‌رجیین دارایی و له‌شکهری ل سه‌ر ده‌وله‌تئ کیم دکه‌ت، ئه‌وژئ هنارتنا نامه‌یه‌کئ بو میرئ به‌هدینان عوسمان پاشا، تیدا گه‌فان ل ئه‌وی و برایئ ئه‌وی زوبه‌یر به‌گی به‌یته‌کرن کو ب زووترین ده‌م تاوانباران بگریت و راده‌ستی ده‌وله‌تئ بکه‌ت و به‌روفاژئ ئه‌فئ دئ ده‌وله‌ت له‌شکهری هنیریته‌سه‌ر ئامیدیئ و حوکمئ ئه‌وان ب دووماهی هینیت، هه‌روه‌سا فه‌رمانه‌ک بو میرئ هه‌کاری ئیبراهیم به‌گی به‌یته‌هنارتن کو ب هیزین خوه‌قه‌هاریکارییا له‌شکهرئ عوسمانی بکه‌ت(۴).

”

د نامه‌یه‌کا دیدا ژ والیبی مووسل بو ستانبوولی به‌حسئ هاتنا شانیدیئ سولتانی ب سه‌روکاتییا خه‌لیل ئاغا بو مووسل کرپییه‌داکو سه‌ره‌رشتییا ئاماده‌کاریین له‌شکهری بکه‌ت، و والی د نامه‌یا خوه‌دا دیار کر کو جه‌ین ئاکنجیبوونا عه‌شیره‌تان زور ئاسییه، له‌ورا فه‌رمان بو والیبین دیاربه‌کر و شه‌هره‌زور و سه‌نجه‌قا کویه‌چووینه‌کو زه‌لامان به‌نیرن، هه‌روه‌سا دئ توپ و باروود ژ (جه‌خانه‌یا عامره)^(۳) هینه‌هنارتن و ویلایه‌تا دیاربه‌کر ئی دئ ب کارئ ئاماده‌کرن ده‌واران رابیت(۳).

ئه‌ف ئاماده‌کاریین له‌شکری یین مه‌زن و به‌ره‌فکرنا له‌شکهرئ سئ ویلایه‌تین دیاربه‌کر، مووسل و شه‌هره‌زور، زیده‌باری سه‌نجه‌قا کویه‌و میرگه‌ها هه‌کاری رامانا به‌رفه‌هی و هیزا ئه‌فئ بزاقئ و مه‌ترسییا مه‌هدیی ساخته‌ل سه‌ر ده‌فه‌رئ دده‌ت.

ژ لایه‌کئ دیشه؛ قازیئ مووسل ئی نامه‌یه‌ک بو سولتانی هنارت و تیدا میرئ به‌هدینان عوسمان پاشای و برایئ ئه‌وی زوبه‌یر به‌گ وه‌ک «ته‌عداکه‌ر» دانه‌نیاسین، لئ مزووری و زبیری «هوکارین ئه‌فئ شه‌قاوه‌تینه»، و ئه‌وان گوندین سه‌ر ب مووسلیقه‌سوتینه و مال و رزقئ خه‌لکی تالانکرینه، له‌ورا زور پیدقییه‌کو «به‌ینه‌به‌ده‌ب ئیخستن و هه‌ژار و ره‌عیه‌ت ژ زولما ئه‌وان ئاسوده‌بن»(۳).

د ئه‌فی سه‌روبه‌ریدا که‌سه‌ک ل ناف کوردان په‌یدا بوو کو خوه‌ب (مه‌هدی) دا نیاسین و هژماره‌کا مه‌زن ژ خه‌لکی ل دویف که‌فتن، و لایه‌نگرین ئه‌وی ل گه‌ل چه‌کدارین عه‌شیره‌تین مزووری و زبیری به‌ره‌ف وه‌لاتئ داسنیان هاژوتن و ئیزدیان نه‌شیان خوه‌ل به‌ر سینگی ئه‌وان بگرن

و شەش گوندیڤن دی ژى سوتن... ئەف کاره بوونه
 ئەگەرئ تیکچوونا بازرگانیی ل مووسل و ئەفە شەش
 هەیفن قەپانا^(۱۰) باژیری ژ کار کەفتیه و زیانەکا زیڤه
 ب مالئ میری کەفتیه. هەرچەندە کو فەرمان ژبو
 والیی دیار بە کر دەر کەفتیه کول گەل هیزین خوه
 و ویلایه تیڤن مووسل و شەهرە زور و حاکمئ هەکاری
 و موتهسەرفئ کویە عەلی پاشای هەوه کئ ل دژی
 ئەفان کوردان ئەنجام بەدەت، لئ پشتی دامەزراندنا
 حەسەن پاشای ل ویلایه تا بەغداد ئەف سوحبەتە
 ب ئیکجاری قەمرییه، لەورا خەلک و رەعییەت د
 ترس و پەڕیشانییه کا بەردەوامدا دژین^(۱۱).

چارەنقیسئ داسن پشتی ئەفان روودانان
 دیار نینه، و د ژیدەراندنا چ ئامازە نینن کو هیزشەک
 ل دژی عەشیرەتان یان ئیزدیان هاتبیتە ئەنجامدان،
 بەلکو پیزانیین بەردەست ئامازەیی ب زیڤه بوونا
 هیزا عەشیرەتان؛ ئەخاسمە مزووریان ددەن پشتی
 هەفرکییه کا دژوار د ناڤهرا ئەندامین مالباتا میرین
 بەهیدیناندا پەیدا بووی، و هەر ئیک ژ عوسمان پاشا
 و برایی خوه زوبهیر ب شەر چوون و د ئەنجامدا
 زوبهیر ل گەل دوو کورپن خوه ل ۱۷۱۲ هاتە کوشتن
^(۱۲)، و فەرمانەکا سولتانی دەرکەفت کو عوسمان پاشا ب
 «یاخیبووی» بهیته ل قەلەم دان و بهیته لادان و بەهرام
 پاشایی مەزن (۱۷۱۴-۱۷۶۸) ل جهئ ئەوی بهیته دانان^(۱۳).
 و ژبەر ئەفان هەفرکی و ململانیان میرگەه کەفتە د
 رەوشا لاوازیییدا و ل بەرامبەردا هیزا عەشیرەتان رۆژ بو
 رۆژئ بەر ب زیڤه بوونئ چوو، ل سالا ۱۷۱۵ «فیتە د ناڤ
 کوردین بەهیدیناندا پەیدا بوو... و ئەوان ۱۷ کەس ژ
 میرین خوه کوشتن»^(۱۴). و ل ۱۷۱۹ عەشیرەتان ئەخاسمە
 مزووریان- سەرهلدان کر و قەسابخانەیه کا دی بو مالباتا
 میران دانا و قیجاری ۱۵ میرین دی ژ مالباتا میرین
 بەهیدینان هاتە کوشتن^(۱۵).

بزاڤا مەهدی نەبتنئ کاریگەری ل سەر رەوشا
 ئیمناهی و سیاسیی دەڤەرئ هەبوو، بەلکو کاریگەری ل
 سەر رەوشا بازرگانی و ئابووری ژی کربوو، ئەخاسمە کو
 باژیری مووسل پشتبەستنه کا مەزن ل سەر بەرهەمئ
 چیایین کوردستانئ ئەخاسمە میرگەها بەهیدینان
 دکر، و ژبەرکو دەڤهرا داسن د کەفتە د ناڤهرا هەردوو
 سەنتەرین بەهیدینان و مووسلدا لەورا پین بازرائی
 د ناڤهرا هەردوو سەنتەراندنا ژی هاتبوونه قوتکر،
 هەر د ئەفی چوارچووڤهیدا، ژمارهیهک ژ « زانا و چاک
 و ماقوولین» مووسل نامەیهک ژ بو سولتانی نقیسین،
 تیدا هەندەک هوراتییین شەرئ عەشیرەت و ئیزدیان
 و دەرکەفتنا مەهدیی ساختە و رۆلئ ئەوی د ئەفان
 بوویەراندا دانە دیارکر، ئەوان گۆت کو ئەگەرئ ئەفی
 ئاژاوہیی پشتەقانییا میرئ ئامیدیئ بو ئیزدیان و
 کونترولا ئەوان سەر عین سفنییه و «**رووسییین هەردوو
 عەشیرەتان نامە بو والیی مووسل هەرتبوون
 و تیدا داخواز کربوون کو ئیزدیان ژ ئەوی گوندی
 دەر بیخن، ژ لایئ خوه قە والی ژیکوتی بەرسقەک بو
 میرئ بەهیدینان هەرتبوو و گۆتبووی کو دەستان ژ
 هاریکارییا ئیزدیان بەردەت و ئەوان ژ ئەوی دەڤەرئ
 دوور بیخیت و ئەفی فیتنەیی بەدای بهینیت، لئ
 میرئ ئامیدیئ برایی خوه زوبهیر هەنارت و فەرمان
 لیکر کو پشتەقانییا ئیزدیان بکەت، ئەوی ژی هیزش
 بره سەر گوندین مزووی و زیاریان و هەندەک گوندین
 ئەوان سوتن و رابوو ب سەدان سەربازین تەنگدار
 د ناڤ ئیزدیاندا بەلافکر، لەورا هیزا ئیزدیان زیڤه تر
 لئ هات، ژ لایه کئ دیڤه عەشیرەتین کوردان رابوونه
 سەر خوه و بوونه ئیک دل و ئیک دەست و د ناڤهرا
 خوه دا سۆزدان و پیکڤه دابەرستنه سەر ئیزدییین
 شیخانی، و ئیزدیان نەشیان بەرگریئ بکەن و پاشقە
 رەڤین و کوردان گوندین ئەوان سوتن و دەستدریژی
 ل سەر گوندین بەحزان و باشیکا ژی کرن کو د کەڤنە
 د سنوورئ تیمار و زەعامەتین مووسلیدا و هەمی
 تالان کرن، هەروەسا ۶۰ کەس ژ زەلام و ژنان کوشتن**

■ پهراویز :

- مه‌به‌ست ژ به‌هدپتان پارێزگه‌ها ده‌وکتی یا نوکه‌به، هه‌تا سالا ۱۸۴۲ ئەف ده‌قه‌ه ب میرگه‌ها به‌هدپتان ده‌اته‌نیاسین و پایته‌ختی‌ئهوئ باژێرئ نامیدی بوو.
۱. نصیف جاسم عاتی، الحركات المهدوية في العراق، التحولات و الابعاد السياسي، مجلة ابحاث ميسان، مج ۱۳، عدد: ۲، ۲۰۱۷، ص ۱۹۴.
۲. بو پتر سه‌بارت سنورئ وه‌لاتئ داسن بنێره گووتارا مه: سنورئ جوگرافیی ده‌قه‌را داسن ل سه‌رده‌می عوسمانیدا، کوفارا رووگه‌ه، سه‌نته‌رئ زاخو بو فه‌کولینین کوردی، هه‌زاره‌، ته‌باخا ۲۰۲۲، ل ۲۵.
۳. الاشاعة لاشراط الساعة، دار المنهاج، (جده: ۲۰۰۵)، ص ۲۳۲.
4. Silahdar Fidikli Mhmed Aga, Zeyli Fezleke, Hazir-layan: Nazire Karaçay Türkal, Marmara Universite-si, (Istanbul: 2012), s.457.
5. بو پتر پیزانپتان سه‌بارت فه‌جوونا فه‌کوله‌ر و نفیسه‌ران ل سه‌ر مه‌هدین ساخته بنێره: سعدي عثمان حسين، كوردستان الجنوبية في القرنين السابع عشر والثامن عشر، مكتبة سوران، (اربيل: ۲۰۰۶)، ص ۲۴۸-۲۴۹.
6. Silahdar Findikii Mehmed Aga, A.G.E, s.457.
7. ئەف چه‌نده د په‌راویزا هه‌ندك په‌رتووكاندا هاتپه، بنێره وینه‌ی ژماره ۲.
8. راپوورتا والیبی مووسل بیوسف بئشال ل ۲۹ ذي الحجة 1117هـ. BOA, IE, DH, D.no.17, G.no. 1569-1
9. حکومه‌ت: بلندترین ئاستئ سه‌ره‌خوویا میرگه‌هین کوردانه، تیدا میرگه‌ه ب ئیکجاری ژ لایئ کارگێرئ و داراییقه سه‌ره‌خوویه و مافی هیزین عوسمانی و کارمه‌ندین ئهوئ بین سه‌یل نینه ده‌ستپوه‌دانئ د کاروبارین ئه‌ویدا بکه‌ن و بی ده‌ستوورا میری بچه د ناک خاكا ئه‌ویدا، د ناک ده‌وله‌تا عوسمانیدا هه‌ر ئیک ژ میرگه‌هین: به‌هدپتان، سوران، بوتان، هه‌کاری، به‌دلیس، خیزان، پالو و مه‌حموودی ئەف جوړئ ده‌سته‌لاتئ هه‌بوون. بو پتر ل دور ئەفان جوړه میرگه‌هان بنێره: نزار ایوب گولی، اماره‌ هه‌کاری فی العهد العثماني، سپیپرز، ده‌وک: ۲۰۱۷، ص ۲۴۶.
10. BOA, IE, DH, D.no.17, G.no. 1569-1
11. BOA, IE, MHH, D.mo.2, G.no.70-4
12. جبه‌خانه: عمبارا چه‌ک و تفاق.
13. نامه‌یا والیبی مووسل بوویف پاشای بو سولتانئ ل ۱۱۱۸هـ/ ۱۷۰۶م. BOA, IE, MHH, D.mo.2, G.no.70-3
14. نامه‌یا قازیی مووسل مه‌ولانا عه‌دولباری بو سولتانئ ل ۱۰ جمادی الاخر ۱۱۱۸هـ/ ۱۸ ئیلوونا ۱۷۰۶م، BOA, IE, MHH, D.mo.2, G.no.70-2
15. مه‌به‌ست ژئ راهه‌ستپانا بازگانی و بازارکرن و کرپن و فروتنییه.
16. BOA, C, DH, D.mo.37, G.no.1833-1-1
17. ناک ئه‌وین موهر کر: مسته‌فا گووتاربیژئ مرگه‌فتا نه‌بی یونس، حجازی گووتاربیژئ مرگه‌فتا نه‌بی جه‌رجس، عوسمان واعظ مرگه‌فتا نه‌بی جه‌رجس، نه‌قیبی به‌رئ سه‌یید فه‌یزوللاه، نه‌قیبی به‌رئ سه‌یید سه‌لمان ئه‌لحسینی، نه‌قیبی نوکه سه‌یید شه‌ره‌فه‌دین، عه‌لی ئه‌لعموری ماموستاین مه‌درسه‌یا نه‌بی یونس، موفتیئ مووسل مه‌مه‌د، مه‌حموود ماموستا ل مه‌درسه‌یا نه‌بی جه‌رجس و هه‌زاره‌کا دی ژ کاربه‌ده‌ستین مه‌دنی و له‌شکه‌ری ل مووسل.
18. نزار ایوب گولی، غسان ولید الجوادئ، مقدمة في تاريخ زاخو في العهد العثماني، مرکز الدراسات الكردية، (زاخو: ۲۰۱۹)، ص ۹۲ و ملحق صفحة ۳۶۱.
19. AE, SAMD-III, D.no. 198, G.no. 19168-1714
20. 1. في اواخر 1126هـ/ 1714 العمري، ياسين بن خير الله، الدر المكنون في المآثر الماضية من القرون (مخطوط)، ج ۲، ص ۸۷۸.
21. هه‌مان ژده‌ر، به‌رپه‌رئ ۳۵۸.

